

Dio 2: Dodatne informacije

1. Najčešće postavljana pitanja o konvenciji o dječjim pravima

Šta je to?

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta je međunarodni sporazum o ljudskim pravima koji se odnosi na mlade. Usvajala je Generalne skupština UN-a 1989. godine. Konvencija ima 41 član o pravima mladih ljudi, jedan član o javnoj osviještenosti i obrazovanju, kao i 12 članova o tome kako nadzirati, ratifikovati i primjenjivati Konvenciju. Konvenciju o pravima djeteta usvojilo je više zemalja nego bilo koji drugi međunarodni sporazum o ljudskim pravima. Do januara 1995. čak 187 zemalja bilo ju je potpisalo ili ratifikovalo.

Dakle, šta je dijete prema Konvenciji?

Kada UN kažu „dijete“, misli se na sve mlade ljude mlađe od 18 godina, osim ako se punoljetnost (kad se neko smatra odraslim) ne stekne ranije. Član 1. Konvencije nam to kaže.

Kako funkcioniše Konvencija?

Iako Konvencija ne spada u nacionalno zakonodavstvo, nacionalno zakonodavstvo, politike i programi zemalja koje su je potpisale i ratifikovale moraju odražavati principe Konvencije. Vlade takođe moraju da podnose redovne izvještaje Ujedinjenim nacijama o svom napretku u primjeni Konvencije. Sistem izvještavanja primorava vlade da poštuju prava mladih.

Utiče li zaista UN Konvencija o pravima djeteta na naše živote?

Ratifikujući Konvenciju, vlade su se obavezale na poštovanje prava osoba mlađih od 18. godina da učestvuju u donošenju odluka koje se njih tiču, da prežive i da su zaštićeni od zla. Član 4 kaže da vlade moraju zastupati naša ekonomska, socijalna i kulturna prava do „najveće mjere njihovih raspoloživih sredstava“. Samo onda kada znamo šta se u Konvenciji kaže, možemo djelovati kako bismo osigurali da će ta prava određivati kako se postupa sa mladima.

2. Dječija prava – dio procesa razvoja ljudskih prava

Konvencija o pravima djeteta je najuniverzalnije prihvaćen instrument ljudskih prava u historiji. Ratifikovale su je sve zemlje svijeta (osim dvije) i stoga na jedinstven način stavlja djecu na centralno mjesto u potrazi za univerzalnom primjenom ljudskih prava. Ratifikujući taj instrument, nacionalne vlade su se obavezale da će štiti i osiguravati dječija prava, te su se složile da se smatraju odgovornim za tu preuzetu obavezu pred međunarodnom zajednicom.

Konvencija o pravima djeteta je zasnovana na različitim pravnim sistemima i kulturnim tradicijama. To je univerzalno prihvaćen skup standarda i obaveza o kojima se ne pregovara. Ona propisuje osnovna ljudska prava koja djeca svugdje – bez ikakve diskriminacije – imaju:

- pravo na život;
- pravo na razvoj do njihovih punih potencijala;
- pravo na zaštitu od zlostavljanja, eksploatacije i štetnih uticaja;

- pravo na učestvovanje u porodičnom, kulturnom i društvenom životu u punoj mjeri.

Svako pravo koje je navedeno u Konvenciji neotuđivo je od ljudskog dostojanstva i skladnog razvoja svakog djeteta. Konvencija štiti dječija prava postavljajući standarde u zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i pravnim, društvenim i socijalnim uslugama. Ti standardi su mjerilo na temelju kojeg se može ocijeniti napredak. Države-potpisnice ove Konvencije su obavezne da formulišu i preduzmu sve radnje i politike u najboljem interesu djeteta.

Konvencija o pravima djeteta predstavlja prvi pravno obavezujući međunarodni instrument koji obuhvata cijeli opseg ljudskih prava – građanska i politička prava, kao i ekonomska, socijalna i kulturna prava. Dva fakultativna protokola (o učestvovanju djece u oružanim sukobima i o prodaji djece, dječijoj prostituciji i pornografiji) usvojena su kako bi se odredbe Konvencije u tim

oblastima osnažile. Stupili su na snagu 12. februara i 18. januara 2002. godine.

Razvoj modernih društava ukazuje na još jedno pitanje: prava slobode pomažu razvoju pluralističkih društava podstičući visoki stepen sekularizacije i individualizacije životnog stila. Na koji način će ta društva održati minimalni konsenzus o osnovnim vrijednostima koje su obavezujuće za sve građane?

Ljudska prava i dječija prava su uveliko doprinijela tome da se svijet čini sigurnijim i humanijim mjestom za život, kao i da se politički, ekonomski i kulturni sistemi širom svijeta modernizuju. Međutim, nikad se ne smiju uzimati zdravo za gotovo, i svaka generacija mora doprinijeti njihovom razvoju, iznova pregovarajući i boreći se za njih kako bi se ispunio zavjet ljudskih i dječijih prava u budućnosti.

Ljudska prava, na kojima se zasnivaju dječija prava, imaju dugu tradiciju sa mnogo prethodnika i paralela u velikim svjetskim religijama i filozofijama. Savremena ljudska prava utvrđena su u doba prosvjetiteljstva i inspirisala su američku i francusku revoluciju. Danas su ona ugrađena kao pravna povelja u pisanim i nepisanim ustavima modernih demokratskih država. Kroz svoju istoriju ljudska prava su bila od posebne važnosti za zaštitu slabih od jakih. Tu dječija prava postaju važna: maloljetnici spadaju u grupe čiji je pravni status prema izvršnim vlastima najslabiji.

Proces razvoja ljudskih prava, i revolucionarni i evolucionarni, rezultirao je neprekidnim nizom generacija ljudskih prava: klasičnim pravima slobode, društvenim pravima usredsređenim na vrijednost ravnopravnosti, i – o čemu se još diskutuje – ekološkim i društvenim pravima koja se bave pitanjima razvojne i uzajamne zavisnosti u sve sve većem procesu globalizacije, i, kao daljoj primjeni – dječijim pravima.

Proces razvoja i širenja ljudskih i dječijih prava još uvijek traje - a možda će i uvijek trajati: univerzalno priznavanje ljudskih i dječijih prava dovedeno je u pitanje, diktatorski i autokratski režimi širom svijeta uskraćuju ljudska i dječija prava, a dinamika razvoja modernog društva i tehnologija nameće nova pitanja i izazove. Na primjer, kako se privatnost komunikacija može zaštititi u doba interneta?

Ljudska prava stiču sve veću i veću važnost kao okvir za sekularnu etiku, i kao takva propisana su Poveljom UN-a i Konvencijom o ljudskim pravima Savjeta Evrope. One predstavljaju jedini skup

vrijednosti koji ima izgleda da ga svjetska zajednica univerzalno prihvati.

Ali nanovo, postoje države koje zloupotrebljavaju svoje pravo suvereniteta kao zaštitu pritom kršeći osnovna ljudska i dječija prava svojih građana. Ostaje otvoreno pitanje na koji način ljudska i dječija prava treba primjenjivati i štiti u svijetu suverenih država uključujući demokratske i diktatorske režime. Čini se da Povelju UN-a treba dodatno razraditi kako bi štitila mir ne samo između, već i unutar država.

Ljudska prava- i dječja prava koja su sa njima povezana- su univerzalna. To je njihov zavjet pred kojim opstaju ili propadaju. Ona su nevidljiva i ne mogu se zamijeniti, niti ograničiti statusom pukog političkog folklor zapadnog svijeta.

Dječja prava su prirodna prava, ona su neotuđiva. Stoga ni jedno državno tijelo nema moć da dodijeli ili oduzme ljudska prava, već treba da ih prizna i štiti. Ljudska prava podrazumijevaju da država služi pojedincu, a ne obratno. Primjenjuju se na svakog čovjeka, bez obzira na starost, pol, etničko porijeklo, nacionalnost i tako dalje.

Međutim, ljudska prava nose i obaveze. Na primjer, treba uspostaviti ravnotežu između prava pojedinca na slobodu i prava koja imaju drugi ljudi iz njegove ili njezine okoline: moja sfera slobode ne može se širiti na štetu drugih. Na primjer, sloboda izražavanja ne podrazumijeva pravo da vrijeđamo druge ljude. U nekim zemljama, sloboda vlasništva, u smislu vlasništva nad fabrikama i sredstvima za proizvodnju, ograničena je zakonom kako bi se kontrolisale odluke uprave koje se tiču sigurnosti zaposlenja radnika. Pitanje balansiranja i ograničavanja ljudskih prava stalni je izvor problema i tužbi koje treba riješiti donošenjem političkih odluka odnosno ustavnom nadležnošću. Navedeno takođe objašnjava zašto su se različite „marke“ ljudskih prava, na neki način, pojavile u demokratskim društvima širom svijeta.

3. Kako su nastala dječija prava

1945	<p>Nakon drugog svjetskog rata, mnoge države u svijetu formirale su zajednicu – osnovale su UN, to jest Ujedinjene nacije.</p> <p>Htjele su da zajedno podrže mir i slobodu u svijetu.</p>
10. decembar, 1948	<p>Na ovaj dan Ujedinjene nacije usvojile su Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima.</p> <p>Smatralo se da se ova osnovna prava svih ljudskih bića na svijetu odnose i na djecu.</p> <p>Ali je uskoro ukazano na to da su djeca nešto posebno i da im treba posebna zaštita.</p>
1950	<p>Napisana je prva radna verzija dječijih prava. U periodu od nekoliko godina predstavnici država članica raspravljali su o tome u Ujedinjenim nacijama.</p>
20. novembar, 1959	<p>Na ovaj dan, Ujedinjene nacije su usvojile Deklaraciju o pravima djeteta.</p> <p>Takva deklaracija nije obavezujuća za sve države, ali njezina je prednost da je sve države smatraju preporukom za svoje buduće politike.</p>
1979	<p>U cijelom svijetu ova godina se slavila kao godina djeteta. Svuda se razmišljalo i raspravljalo o pravima djeteta. Zbog koristi za djecu sve više i više ljudi je željelo da se ta prava detaljnije razrade i, što je mnogo važnije, postanu pravno obavezujuća u većoj mjeri.</p>
20. novembar, 1989	<p>Na ovaj dan, Generalna skupština Ujedinjenih nacija jednoglasno je usvojila Konvenciju o pravima djeteta, ili kako mi to kažemo, Sporazum o dječijim pravima.</p> <p>Od tada su vlade gotovo svih naroda potpisale ovu Konvenciju o dječijim pravima.</p> <p>Učinivši to, obavezale su se da će širiti informacije o pravima djece u svojim zemljama, primjenjivati ih, te pokloniti posebnu pažnju zaštiti djece.</p> <p>Pa ipak, u nekim dijelovima svijeta, djeca trpe veliku nepravdu.</p> <p>Svako od nas je odgovoran i mora nešto preduzeti kako bi sva djeca na svijetu uživala svoja prava.</p>

4. Dječja prava: iskustvo, upoznavanje i sprovođenje

Djeca ne samo da treba da znaju koja prava imaju, već treba da nauče kako da ih cijene i primjenjuju. Kako bi se ovo postiglo, škola mora ponuditi okvir koji dozvoljava učenicima da dobiju širok spektar učeničkih iskustava kroz obrazovanje o dječjim pravima. Tri glavne kategorije Obrazovanja za demokratsko građanstvo (EDC), mogu se sumirati na sljedeći način:

koji su već primjenjivani u učionici i školskim zajednicama postaju dio obrazovanja o dječjim pravima.

Iskustvo dječjih prava (učenje kroz): djeca doživljavaju dječja prava kao principe koji rukovode učionicom i školskom zajednicom, pa otud imaju direktan uticaj na njih. Ova kategorija je povezana sa razvojem stavova, vrijednosti i vještina.

Upoznavanje dječjih prava (učenje o): Učenici znaju i razumiju koja su njihova prava. Ključno je za ovaj proces, u čijem centru je znanje i razumijevanje, ciljano i promišljeno planirano poučavanje od strane nastavnika.

Sprovođenje dječjih prava (učenje za): djeca se podstiču da poštuju i koriste svoja prava u učionici i školi. Na ovaj način, oni se obučavaju za svoju buduću ulogu informisanog i aktivnog građanina u demokratskoj zajednici (ovo ima veze sa učešćem, i u školi i kasnijem životu). Za učenje u duhu dječjih i ljudskih prava („kroz“) i učenje učešća u demokratskoj zajednici („za“) zalaže se čitava školska zajednica. Svi nastavnici i direktori moraju imati svoju ulogu u tome, kao i učenici i roditelji. Ove tri dimenzije učenja EDC se međusobno podržavaju i dopunjuju. Mogućnosti iniciranja i sprovođenja odgovarajućih procesa učenja se opisuju i prikazuju ovim priručnikom. Posebno aspekt „iskustvo dječjih prava“ podrazumijeva pažljiv izbor nastavnih metoda koji omogućavaju učenicima da iskuse školu kao mikro-zajednicu kojom rukovode principi ljudskih i dječjih prava. Da bi se ovo postiglo, ključno je da djeca osjete da su poštovani kao osobe, da se njihova mišljenja čuju u diskusijama i kod donošenja odluka. Iskustva djece i mladih treba da se poštuju i razmatraju, jer je baš to tačka koja povezuje njihovo iskustvo iz stvarnog života sa njihovim znanjem i shvatanjem ljudskih i dječjih prava. Iskustvo, upoznavanje i sprovođenje dječjih i ljudskih prava od strane učenika – tačnije njihovo učešće u demokratskoj zajednici – u egzemplarnom okviru škole je, bez sumnje, veliki izazov za cijelu školsku zajednicu. Ne samo nastavnici i uprava škole, već i djeca i njihovi roditelji moraju učestvovati kako bi se ovo uspješno postiglo.

Ključna komponenta u ovom procesu je princip participacije. Na taj način, brojni oblici participacije

Različiti oblici participacije

Postoje različiti oblici participacije. Ona može početi u učionici ili školskoj zajednici i proširiti se na šire društvo, van škole:

1. Informisati se o trenutnim pitanjima i liderstvu
2. Pisati o trenutnim pitanjima i liderstvu
3. Raspravljati o trenutnim pitanjima
4. Podržavati određene akcije u zajednici
5. Osnovati grupu podrške (ili političku partiju) ili pridružiti se razvojnom pokretu
6. Učestvovati u skupovima grupe podrške
7. Rukovoditi nevladinom organizacijom
8. Glasati na izborima
9. Podržavati kandidate na izbornim kampanjama
10. Kandidovati se na izborima i prihvatiti politički mandat poslije izbora
11. Plaćati poreze
12. Učestvovati u lobiranju
13. Služiti vojsku
14. Koristiti pravne puteve, npr. kontaktirati vladine zvaničnike, poslati slučaj na sud itd.

5. Pedagoški pristup: učenje na primjeru

Ovaj priručnik koristi klasični induktivni pristup nastavi, učenje kroz konkretne primjere. Proučavanjem ili kroz iskustvo jednog ili više primjera, učenici mogu shvatiti opšti, apstraktni princip ili steći uvid u nešto.

Ovaj priručnik demonstrira tri koraka koje nastavnici treba da preduzmu kada predaju uz pomoć primjera:

1. Pažljivi izbor jednog ili više odgovarajućih primjera; donošenje odluke o najboljem sredstvu i metodama predstavljanja primjera.
2. Stvaranje pažljivo vođenih faza diskusije i razmišljanja u toku kojih učenici – koristeći dati primjer – razvijaju svoje opšte znanje o temi i njenim ključnim konceptima. U fazama diskusije i razmišljanja, učenici razvijaju svoje opšte znanje i savladavaju ključne koncepte koje je demonstrirao dati primjer.
3. Stvaranje odgovarajućih mogućnosti za upotrebu novousvojenih znanja i kategorija njihovom primjenom u novim kontekstima (transfer znanja).

Kako bi se nastavniku pružila podrška u izvođenju koraka 2, matrica se koristi u svim cjelinama. Ova matrica oslovljava tri dimenzije koje se tiču demokratskog građanstva i obrazovanja o dječjim pravima koje su bitne za opisanu cjelinu. Ključna pitanja bi trebala da usmjeravaju razmišljanje učenika u razredu. Ovaj napor razmišljanja od strane učenika je važan, jer ciljevi učenja ne treba da ostanu potisnuti u svijesti nastavnika i učenika, već učenici treba da ih izraze riječima, kao nešto što su razumjeli, iskusili, naučili ili nešto što bi voljeli da rade u budućnosti. Razmjenom mišljenja u razredu, učenici će pomagati jedni drugima, a time i čitavoj razrednoj zajednici.

Procesi učenja će postati najmoćniji i najefikasniji ako učenici znaju zašto uče određene informacije, koncepte i kategorije, vještine i principe ponašanja u demokratskim društvima. Faze refleksije i diskusije stoga treba ne samo da daju opšte zaključke iz konkretnih primjera, već i da oslove čitavi proces učenja. U smislu konstruktivnog učenja, učenici će postati svjesni ličnog pristupa učenju uopšte, otkriće koji su lično tip učenika i koje konkretne dobre strane i potrebe učenja imaju. Nastava u duhu ljudskih prava („kroz“) podstiče nastavnike da učenicima pruže prostor i

vrijeme za učenje prema individualnim potrebama. Tek tada možemo postati svjesni naših učeničkih profila kao dijela našeg identiteta.

Iz perspektive demokratskog liderstva, nastavnik ne treba da čuva ciljeve učenja sakrivenim, već da ih otkrije učenicima, što, samo po sebi, pretvara planiranje časa u vježbu demokratskog odlučivanja.

Konačno, ova vrsta meta-učenja na časovima dječjih prava daje model kako učiti učenike da organizuju svoje lične procese učenja. U modernim

društvima, procesi promjene – na primjer tehnologija, ekonomija, globalizacija ili prirodna sredina – postaju dinamičniji i složeniji. Ovo stvara nove izazove za buduće generacije: da bi uspjeli na poslu i učestvovali u donošenju odluka, oni će postati dio cjeloživotnog procesa učenja, pošto će morati da se bave problemima koje niko danas u školi ne može ni predvidjeti. Naši učenici stoga treba da postanu eksperti u kooperativnom učenju, projektnom radu, procjeni procesa i rješavanju problema. U ovom priručniku mi djeci na početku njihovog života predlažemo neke male korake za učenje.

6. Učenje putem zadataka: propratno učenje

Cjeline su osmišljene kao mali projekti u kojima se učenici suočavaju sa problemima koji su tipični za projektni rad – povezivanje sa predmetom proučavanja, organizacija rada, komunikacija, poštovanje vremenskog okvira itd. Nalaženjem načina da se identifikuju i riješe ovi problemi, učenici razvijaju širok spektar kompetencija (učenje koje se zasniva na zadatku).

U cjelini 1 učenicima se daje zadatak da naprave cvijet na kojem stoji njihovo ime i fotografiju. Na učenicima je da odluče kako će osmisliti svoj cvijet, gdje će naći materijal, fotografiju, kako će planirati vrijeme. Na ovaj način djeca će naučiti puno „na poslu“, ali nastavnik treba da pažljivo razmisli o planiranju zadatka i donošenju odluka o sljedećem: Koliko će vremena imati djeca? Koje materijale je potrebno obezbijediti? Treba li da neke djelove za cvijet donesem gotove? (vidi varijacije projekta u Cjelini 1).

Ovaj primjer pokazuje da se u veoma ranoj dobi djeca podstiču da preuzmu odgovornost za svoj rad na času, u suštini da odgovornost podijele sa nastavnikom. Ova vrsta iskustva u učenju je važna ako učenici treba da planiraju svoj rad nezavisno na naprednijem nivou.

U obrazovanju o dječjim pravima, kao ogrankom EDC, nastavnik će djelovati u širem opsegu uloga i aktivnosti. Nastava „o“ dječjim pravima odgovara klasičnoj funkciji poučavanja i informisanja - putem predavanja, zadatka čitanja, kratkog filma itd. Nastava „kroz“ i „za“ dječja prava, s druge strane, zahtijeva od nastavnika da razmisli o svom ponašanju i tipu ličnosti kao uzoru. Djeca će ozbiljno shvatiti poruku odraslog ako je njeno ili njegovo ponašanje podržava, na primjer, tonom glasa i nivoom razumijevanja, tolerancijom, pravednošću i ohrabrenjem. Kao što sve cjeline u

ovoj knjizi pokazuju, metode nastave i učenja usko odgovaraju materiji koja se obrađuje. Učenje koje se zasniva na zadatku zahtijeva pažljivo planiranje i pripremu od strane nastavnika, koji se kasnije može učiniti i neaktivnim u razredu. Međutim, dok učenici rade, nastavnik ih pažljivo posmatra; on ili ona će identifikovati i efikasno odgovoriti na učeničke kompetencije i potrebe u smislu znanja i razumijevanja, sticanja vještina i vrijednosti.

7. Nastava dječjih prava: ključna pitanja koja odlučuju o izboru nastavnih metoda

U ovom smo priručniku pokušali da opišemo male projekte za nastavu o dječjim pravima kako bi promovisali osnovni pristup – učenje zasnovano na izvršavanju zadatka, fokusirajući se na rješavanju problema, interaktivnoj nastavi koja je usmjerena na učenike i školu kao model zajednice koji je vođen principima ljudskih i dječjih prava.

Nastavnik može prenijeti ovaj pristup i na druge zadatke i teme. Nastavni metodi kod ovog pristupa nose važan dio poruke, a vještina izbora metoda koje podržavaju gradivo i učenje trebalo bi da je očigledna u ovoj knjizi. Navedena ključna pitanja mogu služiti kao smjernica za planiranje budućih projekata ove vrste:

Ključna pitanja	Napomene za module u ovoj knjizi
Jesu li teme i metodi prilagođeni znanju, stavovima i očekivanjima učenika?	Nastavnik mora sam da odluči o ovome, kao i da odluči i koje su smjernice potrebne učenicima.
Struktura učenika (na primjer: pol, nacionalnost, potrebe za učenjem) određuje uslove učenja u razredu. Je li nastavnik razmotrio te specifične uslove prilikom izbora svojih metoda?	Samo nastavnik može odgovoriti na ovo pitanje. Možda će posebni uslovi učenja u određenom razredu zahtijevati da se nastavna jedinica izmijeni kako bi odgovorila na pojedina pitanja i potrebe.
Da li metode stvaraju i održavaju želju za učenjem kod učenika?	Opšti pristup učenja zasnovanog na rješavanju zadatka u modulima osigurava aktivno učešće učenika.
Podržavaju li metodi ličnu inicijativu učenika i dozvoljavaju li im da organiziraju vlastiti proces učenja?	Svi su nastavni moduli osmišljeni kao projekti. To kod učenika stvara odgovornost za njihov rad, uključujući i raspored vremena. Rizik neuspjeha korespondira sa stvarnim životnim situacijama i ako se o njemu razmišlja sa empatijom, pruža važne mogućnosti za učenje.
Dozvoljavaju li metodi učenicima da iskažu svoja lična iskustva i djelovanje?	Svi moduli uključuju i faze izvještavanja, a u nekima se od učenika traži da iskažu svoje iskustvo u učenju.
Podstiču li metode učenike da probleme i teme gledaju iz različitih perspektiva?	1.razred - Ja imam ime. Djeca postaju svjesna kako da jedni druge posmatraju, kao i da svaki pojedinac ima jedinstvenu ličnost. 8. razred - Plakat. Dječije pravo se analizira s različitih tačaka gledišta.
Podržavaju li metodi kritičko mišljenje i diskusiju u razredu?	Svi moduli uključuju diskusiju i kritičko mišljenje.
Dozvoljavaju li metodi učenje „umom, srcem i rukama“?	Umjetničko djelo, kutija s blagom, glumljenje čarobnjaka i vještica
Dozvoljavaju li metodi učenicima da iskuse svoje kompetencije?	Učenje u različitim uslovima (individualni rad, učenje kroz saradnju, sesije sa cijelim razredom) Projekti vode ka vidljivim rezultatima. Razmišljanje o učenju pomaže učenicima da postanu svjesni svog napretka i postignuća.
Dozvoljavaju li metodi različitim tipovima učenika da uče na različite načine (konstruktivističko učenje)?	Uslovi individualnog učenja i veliki izbor aktivnosti dozvoljavaju različitim tipovima učenika da rade i da se razvijaju u skladu sa svojim potrebama.
Da li se kroz metode učenici vježbaju u razvoju osnovnih vještina (na primjer: prikupljanje informacija, držanje prezentacije, planiranje projekata, rad u timovima)?	Idealan način za podučavanje osnovnim vještinama jeste rad na projektima, uključujući prikupljanje informacija, držanje prezentacija, planiranje projekata, rad u timovima.

8. „Ali to znači da imam pravo na odmor, zar ne?“

Dječija prava u učionici

Nastavnica Sadina Sierčić je pažljivo pripremi la učionicu. Djeca sjede u grupama. Njihove klupe služe kao grupni stolovi, a na njih su stavljeni velike koverta. Za jednim stolom su zečevi, za drugim medvjedi, a za trećim stolom sjede tigrovi. Pun uzbuđenja, zec otvara kovertu na svom stolu: Nastavnik zamoli osmogodišnjaka da naglas pročita tekst.

Zec čita, "Djeca imaju pravo na najviši standard zdravlja i zdravstvene njege koji je moguće dostići," te ponovo sjeda. "Tu je i jedan broj" govori nastavnik. "Nijesmo na času matematike, ali broj je važan!" Zec se ponovo poslušno diže na svoje zadnje noge i čita „član 24 ". Nastavnik je zadovoljan. Zec može doći do table ispred cijelog razreda. Član 24 se pokazuje na papiru u boji u obliku balona Može se pričvrstiti na tablu.

Na tabli ima mjesta za mnogo balona. Baloni će zajedno nositi korpu sa riječima „Dječija prava“. I nastavnica i učenik su srećni. „To je pravo koje vi imate“ ona govori djeci. I nastavlja, „U svim kovertama ima još mnogo prava. Svako pravo je balon.“ Djeca su shvatila. Sada je mnogo ruka podignuto. Svi su nestrpljivi da otvore kovertu, pročitaju i istupe naprijed, zalijepe balon na tablu i da budu pohvaljeni.

Ovo traje narednih četrdeset i pet minuta. Sada je red na medvjede. Tačnije, red je na mladoj dami medvjedici. Ona je izvukla član 30. Ona čita, „Djeca koja pripadaju nacionalnoj manjini imaju pravo da uživaju svoju kulturu, da ispovijedaju svoju vjeru i da upotrebljavaju svoj jezik“. A od susjednog stola tigar dodaje, „Djeca imaju pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i na slobodno učešće u kulturnom životu i umjetnostima. Član 31.“

Učenici trećeg razreda su u veselom i aktivnom raspoloženju punom oduševljenja. Mnogo je komešanja i šaputanja i svi žele da ih drugi slušaju.

Je li ovo dobra nastava? Dobar čas o dječijim pravima? Koliko je važna ova lekcija za prisutne učenike? Kako se razvijaju njihove kompetencije. Možda je potrebno da pomenem da sam posmatrao ovaj čas u Goraždu u jesen 1998. godine. Goražde je grad u istočnoj Bosni koji je bio odsječen od svijeta, izolovan i skoro zaboravljen tokom rata. Skoro da je imao istu sudbinu etničkog čišćenja kao o Srebrenica. Imajući ovu istoriju u

vidu, i da je dati čas održan samo nekoliko godina poslije Dejtonskog sporazuma, vidjeti da se u jednoj školi u Goraždu govori o temama poput slobode izražavanja vjerskog uvjerenja i zaštite manjina predstavljalo je izuzetno iskustvo, i nimalo jednostavan zadatak za učenike i nastavnike.

Da pogledamo još jedan detalj sa ovog časa. Malo prije zvona učiteljica je pitala svoje učenika trećeg razreda šta su naučili. Duhovita djevojčica zec je podigla svoju ruku i primijetila, dok se cijeli razred smijao, „Sada znam da postoji član 31. koji kaže da imam pravo na odmor i zabavu. To znači da sad imam pravo na odmor, zar ne? Pa, sad sam umorna i potreban mi je odmor!“ Cijeli razred prsne u smijeh. Nastavnica se prvo nasmije, a onda ozbiljno pogleda svoj razred.

Šta se desilo? Šta je bilo dalje? Nastavnica se suočila sa velikom preprekom. Učenica nije samo naučila nešto na njenom času, već je napravila interesantan pokušaj da to primijeni na svakodnevnu situaciju. Nijesam mogao čitati misli ove nastavnice, ali sam pretpostavio koliko je ova situacija mogla biti teška za nju. Takođe me je natjerala da razmišljam: Da li je Konvencija ta koja je zamišljena kao sudski instrument, namijenjen da se koristi na ovaj način? Da li je moguće – prateći konstruktivističku paradigmu – da svaka osoba može da iskonstruiše svoju interpretaciju iste? Šta se dešava u učionici, ako je dozvoljeno da se ovo desi?

U ovom trenutku Sadina Sierčić, nastavnica trećeg razreda iz istočne Bosne, nije imala vremena da se osvrće na kompleksna pravna ili društvena pitanja. Sada je razredu iznijela novi koncept i znala je da se došlo do odlučujućeg trenutka: sada će postaviti pravilo razredu. Sada će odlučiti da li će dječja prava ostati lekcija sa srećnim balonom – bez direktnog uticaja na svakodnevno razmišljanje – ili će se ovdje u istočnoj Bosni, ovog proljetnjeg jutarnjeg časa kasnih devedesetih, desiti nešto što svi priželjkujemo: pravo razmatranje i primjena konvencije o dječijim pravima! Sadina Sierčić je reagovala na sljedeći način: pogledala je u razred, okrenula se prema djevojčici i rekla „Da, u pravu si. Postoji član 31i on garantuje tebi i ostaloj djeci odmor i ravnotežu. To znači da ja treba da razmislim veoma pažljivo koliko domaćeg zadatka da dam tebi i drugima. Treba da razmislim da li je pošteno prema učenicima koji završe svoj rad u toku časa da nemaju ništa da rade kod kuće i da li oni koji rade sporije i možda pažljivije u toku

časova treba da kući nose više domaćeg zadatka i imaju manje vremena da se odmaraju i rekreiraju. Da, treba da razmislim o tome, jer ja znam za Član 31.” Ali, Sadina Sierčić nije još završila. Ona je nastavila: „Treba da vam kažem još nešto. Takođe znate za Član 28. Ovaj član vam garantuje pravo na obrazovanje. Za vas i vaše prijatelje to znači da do odmora, vrijeme je za obrazovanje!”

Razred je bio miran. Učenici nijesu bili veoma zadovoljni odgovorom. Pa, šta se desilo? Osmogodišnja djevojčica je pokušala da razumije međunarodno validnu konvenciju, koju je ratifikovala njena zemlja i prihvatio državni zakon. Ali više od toga, ona je pokušala da poveže Konvenciju o dječjim pravima sa svojim svakodnevnim životnim iskustvom i čak da je primijeni. Pokušala je da je interpretira i da je primijeni na pravi dio života - pošto je škola tačno mjesto gdje dijete može direktno da kontaktira

svoju državu. Ovo je mjesto gdje se odlučuje kako država susreće dijete i kako dijete susreće državu.

A nastavnica? Ona je susrela učenicu na istom nivou. Dozvolila je ono što mi nazivamo „osnaživanjem“, a u isto vrijeme je pokušavala da reaguje prikladno. Sadina Sierčić iz Goražda, zajedno sa svojim učenicima, počela je da probija novi put. Ona je na neki način, manje ili više razumljiv osmogodišnjoj djevojčici, pokazala da u okviru Konvencije o pravima djeteta postoje konkurentni činovi. Članovi koji, iako jedan drugi ne negiraju, treba da se razumiju kao međusobno zavisni. U svakom slučaju: u ovom razredu, ovog jutra, Konvencija o pravu djeteta je primijenjena kao instrument – ne samo onaj o kojem treba da se zna, već onaj koji bi trebalo da postane primjenjiv sistem vrijednosti koji može da pomogne pojedincima da procijene svoje postupke u širem kontekstu.